

Majtenyi László – Somody Bernadette

A jogsértés alkotmányossága?

A plakátszaggatók büntethetőségéről és a vélemény szabadság határaitól¹

Kormányzati propaganda, szabad szólás, cenzúra

A kormányzat beszél, sőt kiáltozik. A hangja hangos, a vélemények általa szabályozott és irányított özszes piacán hegemoniát követel. Eszközei, ha nem is kizárólagosak, de nyomasztóan hatalmasak. Nincsenek már igazságok, csak politikai termékek és üzenetek; a vita ki van zárva, a hatalmi beszéd nem pusztán az igazságkeresés akadályozója már, nem az egyik lehetséges álláspont harso. Hanem a kormánynak a vitaképesség tekintetében tartalmatlan kiáltásainak hangereje elnyomja azt az eszme-cserét, amely végre a valóság körül bontakozna ki akár csak olyan ba-gatell tárgyról, mint amilyen a va-lamiről szóló igazság.² Ez a hege-món beszédhelyzet önmagában is, de különösen a tervszerű használat módját nézve a cenzúra rafinált esete. Sok tekintetben még jobb is

az uralmon levők számára a mono-pol véleményuralomnál, hiszen másutt, kevesek által elérhető köz-lönyök oldalain a szabad vélemény is megjelenik, csak éppen gettóba szorítva. Azaz itt merő rágalom a szólásszabadság korlátairól beszél-ni. Az okozott zajban mindenestre elvesznek az érvek, ezzel pedig megszűnőben van a *vélemények* pi-aca. Más szóval, oda a közjó.

Az elmúlt hetekben a közterüle-teken sokfelé találkozunk az afrikai és az ázsiai menekülteket magya-rul (!) megszólító és a menekültek ügyét a terrorizmussal összekap-csoló, a nemzeti konzultációt nép-szerűsítő plakátokkal.³ A kormány ilyen ügyekben nem szokott betliz-ni, valamelyik kutatóhelyével⁴ biz-tosan megkutatattatta, amit e nélkül is tudunk persze: Az átlagember fél az idegenektől, és rendszerint nem racionális megfontolásokból is félti egzisztenciáját, akár a kis semmi-jét, az alig valamijét.⁵

71

¹ A kéziratot 2015. július 3-án, akkori tudásunk alapján zártuk le, ezért is szól csak a plakátrongálásról. A legújabb fejlemények ismeretében, az eredetén érdemben nem változtatva, a szöveget néhány helyen kiegészítettük a megjelenés előtt.

² 1644-ben jelentette meg – mit sem tudva még a köztéri óriásplakátokról és az állami televíziókról – John Milton az *Areopagitica* című röpiratát, amelyben a cenzúra ellen a szólás szabadsága mellett azzal érvelt, hogy a hamis-ság nyílt vitában hogyan is győzné le bármikor az igazságot, ha – mint tudjuk – az Isten után nincsen nagyobb erő az igazságnál.

³ A kampány gyűlölködő, nyíltan xenofób jelle-gre aligha vitatható. Egy pillanatra képzeljük el, hogy mit kellene gondolnunk arról, ha a

harmincas években olyan üzeneteket fogalmaz meg valamelyik ország kormánya, hogy a „zsi-dóknak is be kell tartaniuk a törvényeket”.

⁴ Tudjuk, melyikkel, de nem mondjuk.

⁵ Miközben a KSH adatai szerint 2014. január 1-jén a Magyarországon tartózkodó külföldiek összlétszáma, ideértve természetesen a ma-gyar nemzetiségűeket is, 138 600 fő volt, azaz munkaerő-piaci jelenlétük az európai adatok-hoz képest egyáltalán nem számottevő. Lásd <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2013.pdf>

A 2006-os adatokhoz képest is (kerekítve 1,3 százalék migráns) minimális az elmozdulás:

<http://tf.hu/wp-content/uploads/2010/04/Migr%C3%A1ci%C3%B3.pdf>

Időközben a Tárki megmérte az idegenelle-

Mégis, noha egyes közvélemény-kutatások szerint a terméket a fogyasztók többségükben megvették, sokak meglepetésére az óriásplakátok a kormányzati szándékkal éppen ellentétes, még hozzá ugyan csak tömegeket megmozgató, a várttól eltérő érzelmeket is kiváltottak. Persze a rossz ösztönökre pályázó kampány kiötlői saját elhallgattatott lelkiismeretük szavát nem hallhatják meg, azaz helyzetük miatt sem képesek felmérni, hogy a félelem az idegenektől nem ugyanaz, mint szembenézni azzal az erkölcsi szégyennel, amit e félelem köztéri harsogtatása jelent. Ráadásul ez utóbbi hatás meg sem mérhető, mert nem lehet előre számolni a közönség megszólaló erkölcsi érzékével. Ebben a gyűlöletkampányban továbbá a látható tervezettség ellenére felismerhető az átgondolatlanság is, hiszen a plakátoknak az ideérkezőkkel szembeni fenyegetőzése és a déli szögesdrót kerítés egymást nemhogy nem erősítő, de inkább kioltó üzenetek. Hiszen vagy-vagy. A mi nagyszerű szögesdrótunkon mind fennakadnak a síregek, afgánok, irakiak... mindenki, akkor meg minek is szólítják fel őket a törvények tiszteletére, és minek beszélnek a magyarok munkahelyeinek védelméről? A több tízmilliárdos fal továbbá, totalitárius illatán túl, önmagában is logikai abszurd, mert könnyű belátni, hogy tűzparancs nélkül alig ér valamit. (Nincs kedvünk utána számolni, hogy az így alsó hangon plakátokra és szögesdrót kerítésre

elköltött legalább harmincmilliárdból milyen humanitárius programot lehetett volna finanszírozni.) Az biztos, hogy a menekültek ügyéről szóló értelmes beszédet a kormány hosszú időre lehetetlenítette el.

Minket alapvetően persze nem ez az egyébként érdekes hatalom- és társadalom-lélektani helyzet, hanem az alkotmányos következmények és megfontolások érdekelnek.

A rongálók beszédhelyzete

A szimbolikus beszéd ugyanolyan védelmet élvez, mint az elmondott vagy leírt szólás maga. A szimbolikus beszéd során ugyanis cselekedettel, viselettel, jelvények, zászlók felmutatásával vagy akár jelentést hordozó tárgyak elpusztításával ugyancsak közléseket teszünk, közéleti-politikai véleményünket közöljük. Annak, aki szól, ugyanúgy joga van jelképek, jelképes cselekedetek útján is „beszélni”. Az állam a szimbolikus szólást nem korlátozhatja arra hivatkozva, hogy a vélemény „szépen, kulturáltan” szavakkal is elmondható, vagy a sajtóban megírható.

A szimbolikus beszéd fogalma az Amerikai Egyesült Államok Legfelső Bíróságának gyakorlatában született a 20. század első felében. Az USA Legfelső Bírósága a szimbolikus szólás szabadsága körében védi az USA zászlajának elégetését (míg ugyanezt a magyar zászló esetében a magyar büntető törvénykönyv büntetni rendeli)⁶. Köztudott, hogy

nesség mértékének alakulását: az idegenellenesség 2015 elején rekordmagasságot ért el, majd bár ez az adat nem nőtt, növekedett a mérlegelők és csökkent az idegenbarátok aránya. Lásd http://www.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20150804_idegen.html

⁶ A Btk. 334. §-a bünteti a nemzeti jelkép meg-

sértését: „Aki nagy nyilvánosság előtt Magyarország himnuszát, zászlaját, címerét vagy a Szent Koronát sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, illetve azokat más módon meggyalázza, ha súlyosabb büncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

az 1968-as O'Brien-ügyben viszont büntethetőnek találta a katonai behívó elégetését. A bíróság döntését arra alapozta, hogy amennyiben egy cselekedet esetében a „beszéd”, például a szimbolikus beszéd és a „nem beszéd”, a közlés és a tett keveredik, van mérlegelési lehetőség a *cselekmény* tiltására. Ha a szabályozás a kormányzat alkotmányos jogkörébe esik, ha komoly védendő állami érdek áll szemben a szabad szólást biztosító Első alkotmánykiegészítés védelme alatt álló értékkel, ez az érdek nem kapcsolódik a beszéd elfojtásához, és a korlátozás nem nagyobb, mint amit az állami érdek védelme kíván (O'Brienteszt). A szólásszabadság doktrínái között feltűnik a „szélesség” elve, amely szerint viszont a korlátozás csak addig jogos, ameddig nem terjeszkedik túl szélesre, ameddig – az indokolt korlátozásokkal együtt – nem veszélyeztet védett szólásokat is. A túl széles szabályozás alkotmányellenes.⁷

A magyar (és az európai) bírói fórumok ugyan nem az amerikai tesztek és elveket alkalmazzák a vélemény szabadság korlátozására, de a szimbolikus beszéd a magyar alkotmányos gyakorlatban is ismert, és védelmet élvez.⁸ E cikk megírását megelőző hetekben a polgárok a migrációellenes plakátok üzeneteinek rongálásával ma-

guk is világos politikai üzenetet közöltek: az idegenek elleni gyűlölet és a közéleti vita kormányzati manipulációjának elutasítását. E szimbolikus beszéd védettségét azért vonják kétségbe, mert vagyontárgyak (óriásplakátok) szenvedtek kárt, a károkozást pedig szabálysértési és büntetőjogi tényállások szankcionálják.

Rendőrségi magatartás, pozitív jog

Az első esetekben megtörtént, hogy az intézkedő rendőrök fogdába vitték a plakátrongáló aktivistákat, amire az adott helyzetben bűncselekmény elkövetésének gyanúja esetén lett volna lehetőségük. Alapos érvek szólnak azonban amellett, hogy ami történt, nem valósítja meg a szóba jött bűncselekmény (rongálás)⁹ büntető törvénykönyvben meghatározott tényállási elemeit sem (legfeljebb szabálysértésnek minősül, ami viszont elzárással is büntethető).¹⁰ A szabálysértési értékhatárt el nem érő plakátrongálás esetén ennek eldöntése leginkább azon múlhat, hogy a büntető törvénykönyvben definiált *falfirka-e* a plakátrongálás. A leszaggatás bizonyosan nem az, de szerintünk a büntetőjog szigorú értelmezési szabályait követve (ami az elkövető számára kedvezőtlen kiterjesztő

⁷ Lásd ennek kifejtését magyarul: Krokovay Zsolt: Szélesség – egy alkotmányjogi mérce. *Világosság*, 1993/2.

⁸ A magyar alkotmánybíróság elismerte a szimbolikus beszédet a 2000-ben született jelképdöntéseiben: 13/2000. (V. 12.) AB-határozat (nemzeti jelképek) és 14/2000. (V. 12.) AB-határozat (önkéntes jelképek).

⁹ Btk. 371. § (1) Aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, rongálást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, ha...

b) a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálást

ba) falfirka elhelyezésével...

követik el.

(7) E § alkalmazásában falfirka: festékszóróval, filctollal vagy bármilyen más felületképző anyaggal létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat, amely nem a vagyontárgy rendeltetésszerű használatához szükséges.”

¹⁰ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 177. §.

jogértelmezést és az analógiát is kizárja) a *plakát* átfestése, összefirkálása sem ítéhető annak. A plakát ugyanis papíros, és nem fal. Továbbá mivel a papír *letépe*se a törvényi definíció sajátos megfogalmazása miatt eleve nem lehet bűncselekmény, a falfirkának minősítés azzal a jogi abszurdummal is járna, hogy a papír letépeése – lévén nem falfirka – nem bűncselekmény, a lefújása, átfirkálása, ami pedig ennél nyilván kevesebb, viszont annak minősül.

Amennyiben az eljárások későbbi szakaszában a bíróság elmarasztalná a plakátok rongálóit,¹¹ az ügy szinte biztosan alkotmányjogi panasz alakjában az Alkotmánybíróság elé kerül, ahol már a véleménynyilvánítás szabadsága körében kell majd az ügyet elbírálni. Ha az Alkotmánybíróság a bevándorlók elleni politikai üzenetet elutasító plakátrongálást nem találja az alkotmányosan védett vélemény kinyilvánításának, akkor a végső szót akár az Emberi Jogok Európai Bírósága mondhatja majd ki. Minden döntéshozó személyes és testületi felelősége lesz, hogy eljárása során a kormányzati érdeket vagy az alkotmányos jogokat érvényesíti-e. Ez utóbbira ugyanis álláspontunk szerint az alkotmányjog alkalmazható megoldást kínál.

¹¹ 2015. július 7-én, tehát e kézirat lezárását követően kelt jogerős végzésében a Pesti Központi Kerületi Bíróság úgy döntött, hogy az általa megvizsgált plakátrongálást elkövetők nem vonhatók felelősségre rongálással elkövetett tulajdon elleni szabálysértés miatt, mivel véleménynyilvánításhoz fűződő alapjogukat gyakorolták, és ezért – a szabálysértési jog dogmatikája szerint – cselekményük „a legkevésbé sem veszélyes a társadalomra”. http://kettosmerce.blog.hu/2015/07/17/ha_a_szandek_velemenynyilvanitas_mehet_a_gyulolet-plakat_rongalás_a_birosag_szerint#gallery-1437127243_2

Az alkotmányjog kínálta megoldás

Az aktivistákra, akik az utóbbi hetekben leszaggatták, lefestették vagy éppen átírták a kormányzati plakátokat, minden valószínűség szerint bírósági eljárások várnak. Felmerült, hogy tulajdon elleni szabálysértést vagy rongálás vétségét, tehát bűncselekményt követtek el. A végső döntést meghozó bíróságnak *általában*, az itt vizsgáltakhoz akár sok tekintetben hasonló ügyekben azt kell eldöntenie, hogy a *szabálysértési, illetve a büntetőjog szerint* megbüntethetők-e az eljárás alá vont személyek az általuk elkövetett cselekményért. Az itt elemzett, hívjuk így: plakátrongálás ügyekben azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a plakátok fizikai megrongálásával a rongálók egy politikai üzenetet akartak kifejezésre juttatni. Számításba kell tehát vennünk azt a sajátos körülményt, hogy még ha ez a plakátok leszaggatásával stb. történt is, még ha ezzel kárt okoztak is más tulajdonában, a cselekmény a kormányzati intézkedésekkel szembeni politikai vélemény kinyilvánítása volt. Véleménynyilvánítás nemcsak szavakkal, hanem tettekkel is történhet, az ilyen, ún. szimbolikus beszéd pedig ugyanolyan védelmet élvez, illetve ugyanúgy tiltható csak meg, mint a vélemények leírt vagy elmondott változatai.

Ha tehát egy plakátrongálás ügyben a bíró – szabálysértési vagy büntetőjogi szankció alkalmazásával – megbünteti az érintetteket, akkor egyúttal ítéletével azt is kimondja, hogy ezekben az esetekben az érintettek véleménynyilvánításhoz fűződő alkotmányos alapjoga *büntetéssel* korlátozható. Az ilyen ítélet ugyanakkor csak akkor he-

lyes, ha az alapjog-korlátozás kiállja a jogkorlátozás alkotmányosságával szemben támasztott követelményeket is.¹²

Ezt a megközelítést könnyen párhuzamba állíthatjuk egy sokkal ismertebb szituációval: a közszereplő politikust bíráló személy büntetőjogi felelősségre vonhatóságának (rágalmazásért, illetve becsületsértésért) kérdésével. Az Alkotmánybíróság ezt a kérdést már több mint két évtizede eldöntötte,¹³ és döntésének elvi tételei azóta is irányadók a bírósági gyakorlat számára. Ha egy sértő vélemény közszereplő politikust ér, ez olyan politikai véleménynyilvánítás, amely (a valótlán tény szándékos vagy a hivatásból következő gondosság elmulasztásával való terjesztésén kívül) büntetőjogi szankcióval nem korlátozható. Ha ezekben az esetekben az állam szankcionálná az egyébként sértő véleményeket, azal alkotmányosan megengedhetetlen módon korlátozná a politikai véleménynyilvánítás alapját.

A kérdés tehát a plakátrongálás ügyekben úgy hangzik: megbüntetheti-e az állam a plakátrongálókat, kiállja-e a szankció az alapjog-korlátozással szemben támasztott követelményeket? Vagy a büntetéssel a plakátrongálók véleménynyilvánításhoz fűződő jogát az állam alkotmányellenesen korlátozza, és ezért alapjogsérelmet okoz számukra? Ez egyúttal azt is jelenti, hogy nem tárgyaljuk itt azt a kérdést, van-e a plakátrongálóknak

polgári jogi, kártérítési felelősségük. Továbbá semmiképpen sem a plakátrongálás jogszerűségének (valamiféle plakátrongálási szabadságnak) a megalapozása a célunk. A fenti kérdések alapján mindössze arra keressük a választ, hogy alkotmányos-e, ha az állam *szabálysértésként vagy bűncselekményként megbünteti* ezeket a kormányzat migrációs politikájának elutasítását kifejező plakátrongálásokat.

A kérdés nem csak teoretikus. A magyar közjogi rendszer 2012 óta ugyanis lehetővé teszi, hogy ha valaki úgy véli, hogy egy bírósági, tehát akár polgári perben, akár büntetőügyben hozott döntés az alapjogát sérti, az ítéletet alkotmányjogi panasszal megtámadhatja az Alkotmánybíróság előtt. Ha pedig az ítélet sérti az érintett alapvető jogait, így ha egy plakátrongálás büntetés az érintettek véleménynyilvánításhoz fűződő alapjogának sérelmét okozná, akkor az Alkotmánybíróság az ítéletet meg is semmisítheti. Ennek az alkotmányjogi eljárásnak a léte nyilvánvalóvá teszi, hogy a bíró a szabálysértési, illetve büntetőjogi felelősség megállapításánál is tekintettel kell legyen az alapjogok érvényesülésére. Ellenkező esetben ítélete elbukhat az alkotmánybírósági felülvizsgálaton.

Valamely alapjog korlátozása (jelen esetben a szabálysértési/büntető szankció alkalmazása) megengedőségének kritériumai Európaszerte egységesek: ugyanazt az arányossági tesztet¹⁴ alkalmazza az

¹² Ezt az alapjogi bíraskodás koncepciót részletesen bemutatja az *Alapjogi bíraskodás – alapjogok az ítékezésben* c. kötet (Budapest, 2013, L'Harmattan), amely az Eötvös Károly Intézetben 2010 és 2013 között folyt kutatás eredményeit összegzi.

¹³ 36/1994. (VI. 24.) AB-határozat.

¹⁴ Az arányossági teszt legújabb összefoglaló irodalmából lásd: Aharon Barak: *Proportiona-*

lity. Constitutional Rights and their Limitations. Cambridge University Press, 2012. A teszt alkalmazásáról a rendes bírósági gyakorlatban az Eötvös Károly Intézet fentebb említett kutatásának eredményei között lásd: Somody Bernadette–Szabó Máté Dániel–Vissy Beatrix: *Az alapjogi bíraskodás kézikönyve* (Budapest, 2013, HVG-ORAC), 136. skk.

strasbourgi Európai Emberi Jogi Bíróság és a magyar Alkotmánybíróság, és rögzíti egyébként az Alaptörvény szövege is.¹⁵ (A teszt kritériumrendszerének egységessége persze nem zárja ki, ahogyan erre számos példa hozható, hogy a különböző bírói fórumok eltérő eredménnyel mérlegelik az eléjük került jogkonfliktusokat.) Ebből következik, hogy a büntetés alkalmazásával az ítélet csak akkor korlátozhatja az érintettek alapjogainak érvényesülését, ha annak van alkotmányosan igazolt, legitim célja, és ha a korlátozás mértéke arányban is áll ezzel a céllal. Ez utóbbihoz a jogkorlátozó eszköznek (jelen esetben a büntetésnek) alkalmazásnak kell lennie a cél elérésére, és ahhoz feltétlenül szükségesnek is kell lennie. A vizsgálódás utolsó lépcsőjében pedig arra is meg kell felelni: vajon az elérendő cél arányban áll-e a jogkorlátozás mértékével?

A plakátrongálás ügyekben maga a vélemény tartalma biztosan nem indokolhatja a büntetést, de joggal felvethető, hogy a plakátrongálóknak nem is véleményükért, hanem a kinyilvánítás módjáért kell felelniük, hiszen a plakátokat leszaggatták, átfestették, vagyoni kárt is okoztak. Az, hogy a plakátrongálók megsemmisítették a kormányzati propagandaüzeneteket, önmagában biztosan nem elég alap a jogkorlátozáshoz. A kormány bizonyosan nem hivatkozhat véleménynyilvánítási szabadságának

védelmére az aktivista polgárokkal szemben, az állami szervezetek ugyanis nincsenek alapjogaik. (Ez következik az alapjogok mibenlétéből: azok az egyének és közösségek szabadságát hivatottak biztosítani – elsősorban – a közhatalommal szemben, rendeltetésük éppen a közhatalom korlátok közé szorítása.) Más kérdés, hogy az óriásplakát mint vagyontárgy védelme általában szükségessé teheti, hogy a szándékos rongálással szemben szabálysértési, illetve büntetőjogi szankció védje. De kérdéses, hogy ezekben a konkrét esetekben arányos-e büntetés (akár elzárás, szabadságvesztés).

Nehéz alapjogi ügyek azok, amelyekben a bíróság versengő jogok, értékek összemérésére kényszerül, de ebben az esetben, véleményünk szerint, ez az alapjogi mérlegelés nem kerülhető meg. A bíróságnak össze kell vetnie a mérlegre tett jogok súlyát, és arról kell döntést hoznia, hogy az alapjog-korlátozással elérendő célra tekintettel elfogadható-e az alapjog konkrét korlátozása; össze kell vetnie a korlátozás célját azzal az „árral”, amit a jogkorlátozás jelent. A közszereplő politikus magánszféráját és a közéleti vita szabadságát összemérve a korábban párhuzamként már felhozott jogkonfliktusban a mérleg az utóbbi felé billent.

Egy alapjogkonfliktus bírósági mérlegelése mindig nyitott kérdés, és mindkét oldalon állíthatók alapos érvek. Meggyőződésünk szerint a plakátrongálás ügyekben jobb, erősebb érvek hozhatók arra, hogy ebben a mérlegelésben végül a vélemény szabadságnak kedvező eredményre kell jutni, a büntetés aránytalan, ezért alapjogsértő lenne.

A kritizált véleményt az állam

¹⁵ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés: „Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan... korlátozható.”

fogalmazta meg, annak terjesztéséhez állami apparátust és több százmillió forintnyi közpénzt használ. Az ellenkező álláspont képviselői messze nincsenek olyan eszközök és források birtokában, amelyekkel akár csak megközelíthetnék a kormányzati kampány intenzitását, ennek keretében ugyanis nyolcmillió választópolgárnak küldtek közvetlenül levelet, több száz óriásplakátot tettek közzé országszerte, és már megjelentek sajtóhirdetések is. Az ellenvélemények képviselői számára nem áll rendelkezésre olyan közvetítő eszköz, amelyen hasonló erővel tudnák kifejezni tiltakozásukat. Ha a kormányzati plakátokhoz nem lehet hozzányúlni, akkor nincs reális esélye annak, hogy a közbeszédben az ellenvélemény (a xenofóbia elutasítása) ténylegesen megjelenjen, és eljusson a polgárokhoz.¹⁶ Ha az állam megbünteti a véleménynyilvánításnak ezt a módját, végső soron azt segíti elő, hogy a polgárok egy jelentős részéhez kizárólag a kormányzati álláspont jusson el, és ne szerezenek tudomást arról, hogy a társadalom jelentős része elutasítja a kormányzati politikát.

Mindezt az alapjogi érvelést a szabálysértési és a büntetőjog is képes befogadni, annak ellenére, hogy ezek a jogágak nem alapjogo-

kat szabályoznak. A „társadalomra veszélyesség” hiányának megállapítása az adott jogágak fogalomrendszerén belül lehetővé teszi az alapjogi szempontok érvényesítését. Az eljáró bíró a társadalomra veszélyesség hiányának megállapíthatósága során a büntetőjog funkcióját is tekintetbe veheti, azt, hogy a büntetőjog a jogrendszerben a végső eszköz funkcióját képviseli, amely a jogrend egészének épségét köteles megvédeni.

Moralitás vs. pozitív jog

A vita, mivel emberek alapvető jogairól, méltóságról és vélemény szabadságról szól, szükségképpen nemcsak jogi, hanem morális is. Ezért látjuk úgy, hogy a plakátron gáló aktivisták cselekedete polgári engedetlenség. Egy morálisan elítélendő kormányzati politikával szemben lépnek fel oly módon, hogy tettükkel formálisan törvényt sértenek.

A kormányzati plakátok letépeése persze nem minden esetben tarthat igényt ilyen minősítésre. Tegyük fel, hogy az állam a futballstadionok mellett óriásplakátokon a futballhuliganizmust elítélő tartalommal szólítja meg a szurkolókat. Az ultrák viszont letépi a plakátokat. Noha a magunk részéről a büntetőjog eszközeinek alkalmazását ilyenkor is erősen vitathatónak tartjuk, ezt a cselekedetet a morális megalapozottság hiánya miatt nem tartjuk a polgári engedetlenség fogalma alá sorolhatónak. A szembeszegülés itt nem erkölcsi tartalmú.

A második példánkat a valóságból vettük: A harmadik köztársaság történetében majdnem minden párttal többször megtörtént, hogy

¹⁶ Időközben, a kézirat lezárásának idején, megjelentek a Kétfarkú Kutya Párt közadakozásból elkészített óriásplakátjai, és ez kétségkívül árnyalja az eddigi képet. Miután azonban egyrészt az ezekre fordítható összegek és a plakátok száma elenyésző a kormánypropaganda méreteihez képest, másrészt a gyűjtőakció sikerességét is megelőzte, hogy az erre érzékeny sajtóban napokon át vezető hír volt a plakátron gálás, véleményünk szerint a Kétfarkú Kutya Párt kampánya utáni plakátron gálás alkotmányos megítélése nem térhet el az azt megelőzőtől.

választási plakátjaikat rasszista firkákkal felülírták. Ez a magatartás, miután alkotmányos alapértékeket sért, ugyancsak nem tarthat igényt a morális ellenállás rangjára.

A törvényi joggal szembeni morális megfontolású ellenállás ugyanakkor természetesen nem azonosítható a morális jogok érvényesülésével, még ha a morális jelleg kapcsolatát is jelent e kettő között. Annak ellenére van ez így, hogy a moralitás össze is köti őket. Tudjuk viszont, hogy a morális jogok¹⁷ egyik legfontosabb vonása, hogy helyhez és korhoz kötöttek. A polgári engedetlenség eszerint a személy vagy a csoport erkölcsi ítéletén alapul, míg a morális jogok ezekkel szemben kikényszeríthetők (alkotmányban megfogalmazott alapjogokként), és gyakran univerzálisak is (nemzetközi egyezményekben elismert emberi jogokként). A morális ellenszegülésből az alkotmánybíráskodás mérlegén utóbb akár jogi eszközökkel érvényesíthető morális jogok is fakadhatnak. Az aligha kétséges, hogy előfordul a cselekvők által polgári engedetlenségnek minősített olyan cselekedet, amelyet a jogszolgáltatás büntetlenül hagy. Ilyennek minősülhet a Fidesz országgyűlési képviselőinek Kossuth téri kordonbontása (annak elemzése, hogy helyesen döntött-e a bíróság, amikor ezt a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély volta miatt

büntetlenül hagyta, nem tartozik ide).

A plakátrongálás joga?

Mindezek az érvek természetesen nem teremtenek általános jogot a plakátrongálásra – csupán azt a következtetést vonjuk le belőle, ami persze igen jelentős: az elmúlt időszak plakátrongáló aktivistái *nem büntethetők meg* a cselekményükért. (Már korábban leszögeztük azt is, hogy kizárólag a büntetőjogi és korlátozottan az ezzel rokon szabálysértési felelősségre vonatkoznak a megjegyzéseink, de a plakátokat közlétező cégnek, a magántulajdonban lévő ingatlan tulajdonosának vagy bárki másnak okozott károk megtérítésére vonatkozó polgári jogi felelősségre nem.) Ebben a következtetésben azonban nincs szerepe annak, hogyan vélekedünk a kormányzati üzenetek tartalmáról.

Nincs kétségünk persze afelől, hogy a menekültek, a migráció és a terrorizmus ügyét összemosó konzultációs kérdőív plakátok – mögöttes szándékukban csakúgy, mint tartalmukban – kirekesztők és gyűlöletkeltők. Az állam ebben az általa gerjesztett vitában olyan (ti. xenofób) álláspontot képvisel, amely sérti az alapvető emberi jogokat, a minden embert megilló egyenlő méltóságot. A magyar állam Alaptörvénye és a Magyarországot kötelező nemzetközi jogi és uniós előírások alapján sem lehet xenofób, ebből következően nem is terjeszthet xenofób üzeneteket. Ezzel az erkölcsileg elítélendő állami politikával, az erre alapított (tervezett) jogi szabályozással és hatósági intézkedésekkel szembeni civil fellépés, ha az a jogszabályokat sértő (de nem erőszakos) eszközökkel

¹⁷ Morális jogokon a jogrendszerben már jogként megjelenő (morális megalapozású) alapvető jogokat értünk, ez nem egyezik meg például Jürgen Habermas fogalomhasználatával. Lásd Jürgen Habermas: *Esszé Európa Alkotmányáról. Az emberi méltóság fogalma és az emberi jogok realizisztikus utópiája*. Budapest, 2012, Atlantisz.

történik, minden bizonnyal megfelelő a polgári engedetlenség fogalmának. Ennek a megfontolásnak azonban nincs szerepe a jogi érvelésben.

A fentebb bemutatott alapjogi érvelés (ami tehát bíróságok és más jogalkalmazók által használható *jogi* megoldás) is morális háttérű alkotmányos problémára kínál megoldást, de ez a morális és egyúttal alkotmányos igény független attól, hogy a megrongált üzenetek tartalmát erkölcsileg elítéljük-e. A kormányzat a migrációról szóló vitában (ha ez egyáltalán annak tekinthető) álláspontját közpénzekből teszi közzé, olyan eszközökkel, amelyekhez a vita más résztvevői (ellenzéki pártok, civil szervezetek) nem férhetnek hozzá. Ez az állami propaganda, fentebb kétszer is érveltünk már emellett, a cenzúra hatásával szorítja ki a közbeszédből a más véleményeket, nemcsak korlátozza, de kizárja a demokratikus vitát. Márpedig a közügyek demokrati-

kus megvitatásának szabadsága nélkül, amely vitában minden polgárnak egyenlő joga és lehetősége van a vélemények megismerésére és saját álláspontja kinyilvánítására, a közhatalom gyakorlása sem morálisan, sem alkotmányosan nem igazolható.

Nézzünk meg még egy konstruált esetet: Az állam, *információs hegemóniáját* kihasználva, a melegházasság elfogadását sulykolja mindenütt a köztereken, sajtóhirdetésekből, minden postaládát elérő nemzeti konzultációt is hirdető róla. A plakátokat az azonos neműek házasságát ellenző, a tradicionális családmodellt egyedül elfogadhatónak tartó polgárok megrongálják. Mindannyian annak a kornak a morális nyelvét beszéljük, amelyben megszülettünk. Nézetünk szerint cselekedetük, ha nekik nincs más módjuk erkölcsi felfogásuknak, nézeteiknek hangot adni, egyenlő félként részt venni a közbeszédben, ugyancsak nem büntethető.